

γαν ποιητὴν εἰς τοὺς ἐπιμόνους καὶ ἐκκεντρικούς περιπάτους του ἔκτοτε ὁ Βύρων ἀπέθανεν, ἡ ποιητικὴ αὐτοῦ δόξα, ἀνελοῦσα εἰς τὸ ζενίθ, ὡχρίᾳ κατὰ τι σήμερον ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ἐν ᾗ ἡ πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνη οὐδέποτε θὰ ὡχριάσῃ ἐν ταῖς καρδίαις μας· ἡ πατρίς ἠγωνίσθη, ἐμαρτύρησεν, ἠλευθερώθη τὸ Μεσολόγγι ἐσφαχιάσθη, κατρηπειώθη καὶ ἐδοξάσθη, καὶ ἀνακύπτει σήμερον μὲ ἀμάξας καὶ ἐπιθαλασσίας ὁδοὺς, τὸ ἄλλοτε πυριφλεκτὸν στρατόπεδον τῶν ἀλιέων τοῦ Κότσικα, καὶ τῶν κλεφτῶν τοῦ Μακρῆ, πόλις φραγγοφορεμένων δικηγόρων καὶ εὐρωπαϊζουσῶν δεσποινίδων καὶ μόνος ὁ γέρο-Καζῆς χειρίζεται ἀκόμη τὸ σταλίκι μετὰ τῆς αὐτῆς νεανικῆς εὐεξίας, ἐν τῇ αὐτῇ γλώσση καὶ τῇ αὐτῇ περιβολῇ, ἀμέτοχος πάσης περὶ αὐτὸν συντελεσθείσης κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς προόδου ἢ ἀλλοιώσεως, καυχώμενος μόνον ἐπὶ τῷ ὅτι μετέσχε τοῦ ἀγῶνος μὲ τὸ σταλίκι εἰς τὴν μίαν χεῖρα, καὶ τὸ τρομπῶνι εἰς τὴν ἄλλην. Εἰς τὰς καλὰς του ὥρας τὸν ἐνθυμεῖται τὸν « Μιλόρδον του », καὶ ἐπαναλαμβάνει εἰς τοὺς ἐπιβάτας τοῦ πλοιαρίου του τὰ γεροντικά του ἀπομνημονεύματα περὶ τοῦ μανιώδους κολυμβήματος τοῦ Βύρωνος ἐντὸς τῆς λίμνης ἐν μέσῳ τοῦ χειμῶνος, περὶ τῆς οὐδέποτε ἀστοχούσης αὐτοῦ βολῆς, ὅσκις ἐξήρχετο πρὸς θήραν τῶν ἐν τῇ λίμνῃ πτηνῶν, καὶ περὶ τῶν γενναίων αὐτοῦ φιλοδωρημάτων.

Καὶ ὅταν εὐρίσκηται εἰς τὰς ὥρας τῆς ἀθυμίας του, σιγᾶ-σιγὴν πείσμονα, ἢ ὑπογογγύζει ἐν πρεσβυτικῷ ἐγώισμῳ παραπονούμενος κατὰ τῆς ἀδιαφορίας μεθ' ἧς ἐν τῇ ἡρώικῃ πόλει περιστοιχίζουσιν αὐτὸν καὶ τοὺς ὀλίγους, ὀλιγίστους ἐπιζῶντας ἐκ τῶν ἡρώων ἐκείνων.

Καὶ δὲν εἶνε ἴσως τόσῳ ἄδικον τὸ παράπονον τοῦ γέροντος. Δὲν ὑπερβαίνουνσι τοὺς δέκα οἱ ὑπολειπόμενοι ἐκ τῶν ἀγωνιστῶν τῆς πολιορκίας, ἐκ τῶν μαρτύρων τῆς ἐξόδου. Μία ἐκ τῶν τελευταίων καὶ ἐπισημοτάτων αὐτῶν ἐμφανίσεων ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Βύρωνος, ὅτε μετὰ τὴν παράταξιν τῆς τελετῆς καὶ τὴν τύρβην τοῦ πλήθους ἐθεάθησαν ὑποστηρίζόμενοι, κλονούμενοι, καὶ γονατίζοντες πρὸ τῶν βαθμίδων τοῦ ἀνδριάντος, καταθέτοντες ἐκεῖ οὐχὶ ἄνθη καὶ ῥητορικὰ τμήματα, ἀλλὰ τὰ δάκρυά των καὶ τὴν δόξαν των πρὸς τὸν εὐεργετικὸν « Μιλόρδον », τὸν ὅποιον ἡ τέχνη ἀνίστα ἐν ὑπερτάτῃ νεότητι ἀπέναντι ἐκείνων, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἶχε κατακτήσει τὴν φιλίαν του, ἡ δὲ τὰ βλέμματά του, ὁ μὲν τὸν ὑπηρετήσεν, ἡ δὲ τὸν ἐνοσῆλευσεν, ὁ εἰς διέσωζεν ἔτι τὰ δῶρά του ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ὁ ἄλλος τοὺς λόγους του ἐν τῇ μνήμῃ. . . Καὶ τώρα, καθ' ὅσον ἀραιοῦνται, τοσοῦτω, κατ' εὐνόητον λόγον, ἔπρεπε νὰ καθίστανται ἀκριβότεροι. Ἐδικαιοῦντο νὰ σιτίζωνται εἰς τὸ Πρυτανεῖον· ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν οἱ

πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν σιτίζωνται καὶ ἐκ τοῦ δημοσίου, ἔστω καὶ διὰ τῶν πενταδραχμῶν ἢ ἑπταδραχμῶν συντάξεων, δι' ὧν ἔχομεν ἐξοφλήσει τὰς ὑποχρεώσεις μας πρὸς τόσους μαχητὰς τῆς ἐπαναστάσεως. Δύνανται μόνον νὰ φέρωσιν ἐπὶ τοῦ στήθους τὸ Ἄριστεῖον τοῦ Ἀγῶνος, ἵνα μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν, κηδευόμενοι, κατασταθῶσιν ἄξιοι τιμητικῆς φρουρᾶς. . . ἐξ στρατιωτῶν, κατὰ τὸ κεκανονισμένον. Καὶ οἱ ἀνθρωποῦτοι, καὶ ἐν τῷ βαθεῖ καὶ παρημελημένῳ γήρατι, ἀντέχουσιν ἔτι οἱ πλεῖστοι, εὐρωστοί, καρτερικοί, χαλύβδινοι ὄργανισμοί· ὁποῖον μάθημα εἰς τόσους ἐκ τῶν νέων μας. Δὲν εἶνε μόνος ὁ λεμβούχος τοῦ Βύρωνος, ὁ ἀποζῶν ἔτι ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός του· ὁ Νέστωρ τῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἐξόδου εἶνε ὁ ἑκατοντούτης, γνωστὸς τοῖς πᾶσιν ἐκεῖ ἐργατικώτατος *καρaboκύρης*, ὡς ἀποκαλοῦσι τοὺς διευθυντὰς τῶν ἰχθυοτροφείων. Γνωρίζω ἄλλο σεβαστὸν λείψανον, ἐφ' οὗ δεκάκις ἐνέσκηψεν ἡ ἀποπληξία, χωρὶς νὰ τὸν καταρρίψῃ οὔτε εἰς τὸν τάφον, οὔτε εἰς τὸ στρῶμα· ἐπιμένει ἔτι νὰ ζῇ, νὰ βαδίξῃ, νὰ συζητῇ καὶ νὰ σκέπτηται.

Οἱ δυνάμενοι νὰ μεριμνήσωσιν ἀγνοοῦσιν ἴσως, καὶ οἱ γνωρίζοντες ἀφροντιστοῦσι περὶ τῆς διασώσεως τοῦ ἐνδοξοτέρου μνημείου τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἱστορίας· ἡ Κλείσοβα, ἡ περιφανὴς Κλείσοβα κατατρώγεται, κατακλύζεται ὅσημέραι ὑπὸ τῶν κυμάτων· ἀπὸ τινος ἢ μικρὰ αὐτῆς ἔκτασις ἤρξατο ἐλαττωμένη ἐπαισθητῶς· μετὰ τινα χρόνον θὰ ἐξαφανισθῇ ἐντελῶς, βραδύτερον ἔτι θὰ ἀπολεσθῶσιν ἴσως καὶ τὰ ἴχνη τῆς, ἂν σύντονος πρόνοια δὲν σταματήσῃ τὴν φθορὰν διὰ καταλλήλων περιφραγμάτων. Οὕτω βαίνουνσι φθειρόμενα πρὸς τὸ μνῆμα καὶ τὰ ζωντανὰ μνημεῖα τῆς ἱστορίας μας. Ἐν τῇ αὐτῇ ἀμελείᾳ συννοοῦνται τὰ ἐν τῇ αὐτῇ δόξῃ ἀδελφωθέντα πρόσωπα καὶ πράγματα.

Καὶ τὰς σκέψεις μου ἐπισφραγίζων, διητυθύνθη πρὸς τὴν εἰσέτι διαποροῦσαν Σοφίαν, καὶ θεῖς τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ Ἀγγλικοῦ φύλλου, ἀνέκραξα μετὰ πανηγυρικῆς σοβαρότητος:

— Σοφία, κῦτταξέ τον κ' αὐτὸν καλὰ, σὺν τοὺς ἄλλους· μὴν παραξενεύεσαι· εἶνε κ' αὐτὸς μεγάλος ἄνθρωπος!

Ἄλλ' ἡ μικρά:

— Πῶς μοιάζει, θεῖέ μου, μ' ἐκείνον ποῦ μᾶς πῆγαινε ἔς τὸ Μεσολόγγι μὲ τὸ προῖαρι! αἰ;

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

Ἐπίγραμμα ἀρχαῖον

Δροσάτο ῥόδο ἂν σοῦστειλα, πῶ ῥόδου κάνω χάρι.
Ἄπ' τῇ δικῇ σου μυρωδιᾷ κ' ἐκεῖνο θενὰ πάρι.

(Κατὰ μετάφρ. Γ. Δροσίνη).